

MOARTEA UNUI ARTIST

de HORIA LOVINESCU

● Teatrul Maghiar de Stat din Cluj *

Întâlniri fericite între un actor și un rol, sursa acelor momente artistice intitulate de obicei „de neuitat“, nu se produc în orice spectacol și nici în fiecare stagiune. *Moartea unui artist* pe scena Teatrului Maghiar din Cluj a prilejuit însă o asemenea întâlnire între actorul Kovács György și Manole Crudu, eroul piesei lui Horia Lovinescu. În palmaresul actorului care a întruchipat în ultimii ani personaje celebre din dramaturgia lui Gorki și Cehov, sau tragica figură a intelectualului ingenuncheat — Doctorul Mamlock —, eroul piesei lui Lovinescu reprezintă abordarea tipologiei înaintate contemporane, dezbaterea unor probleme cu caracter general-uman, în lumina ideologiei și gândirii noastre. Dramaticul monolog al sculptorului ce străbate singur calea anevoioasă spre înțelegerea sensului fundamental al existenței este interpretat de Kovács György* cu deosebită profunzime scenică. Actorul recrează universul lăuntric, orizontul spiritual al personajului, topind luciditatea, atitudinea rațională, într-un joc emoțional, patetic prin vibrația ideilor, joc ce adeverește în chip tulburător cuvintele lui Camil Petrescu: „Cită luciditate, atîta dramă“. Prezența lui Kovács impune spectacolului calitatea de stringentă dramă a conștiinței, de polemic dialog de idei, de precizare a atitudinii filozofice a eroului în fața marilor probleme ale creației, dragostei, afirmării sau negării vieții. Odată cu prima apariție a sculptorului, reîntors acasă după o îndelungată absență, Kovács aduce în scenă bagajul de spaime și de îndoieli al acestuia (teama că boala îl va împiedica să-și continue creația), oboseala inactivității; acest complex de sentimente e acoperit cu masca rece și amabilă a unor convenționale raporturi umane. Manole Crudu pare la început același „Man“ preocupat de sine, indiferent față de ceilalți. Personajul se prezintă ușor încețoșat, filmat parcă de departe. Treptat se creează însă acel fior tragic specific autenticei prezențe a omului ce-și dispută conștiința. Nu boala sau frica de moarte dau personajului această dimensiune tragică, ci, dimpotrivă, vitalitatea lui, frumusețea, capacitatea creatoare, însușiri al căror armonios echilibru se arată dintr-o dată zdruncinat din pricina însingurării, retragerii trufășe în sine, nesocotirii egoiste a celor din jur. Construcția psihologică a acestui caracter se bazează pe riguroasa înlănțuire a unor fundamentate motive biografice. Apelînd la cei din jur, Manole Crudu vine, de fiecare dată, prea tîrziu, iar consecințele acestei vinovate întîrzieri sînt plătite cu momente de criză, de spaimă și derută; cu uimitoarea lui expresivitate, actorul ne transmite durerea, tristețea acestui tribut dat pentru egoismul de altădată. În disputa cu Vlad, în fața renegării, în fața refuzului fiului de a munci cot la cot cu tatăl, Kovács are un gest semnificativ: Manole Crudu întinde spontan brațele să-și îmbrățișeze fiul, urmașul lui în artă — dar acesta pleacă. Brațele tatălui cad inerte, singurătatea îl gîrbovește. Descoperind-o pe Cristina, el are însă, brusc, revelația vieții, a bucuriei de a trăi. În acest sens, scena mutei declarații de dragoste e tulburătoare prin puritatea și incandescența sentimentelor, prin intensitatea emoției cu care vibrează un Manole Crudu tînr, fericit, iluminat. Întinerirea personajului e spectaculoasă și complexă, nu lipsită de umbre. O malițioasă autoironie, o imperceptibilă stinghereală punctează sentimentele, speranța fericirii. Cu atît mai violentă și mai dramatică se arată prăbușirea acestei aparente fericiri. Nestăpînitul, orgoliosul Manole Crudu, confundînd pentru o clipă dezamăgirea sentimentală cu prăbușirea încrederii în oameni, acționează cu violență. Kovács se clatină, cutremurat, parcurge apoi scena cu mișcări ample, viguroase, încercînd din nou să stăpînească materia. Dar, cum viața i se pare în acest moment absurdă, un joc de nonsensuri, el se refugiază cu voluptate în sculptarea emoției. Tribulațiile lui Manole Crudu se arată, așadar, ca etape iminente în definirea lucidă a sensului vieții și creației. Criza negației este o verigă dialectică a afirmării. Triumful rațiunii este ultimul lui mesaj, exprimat pe pragul dintre viață și moarte. Finalul este apoteo-

* Regia: Ráppaport Ottó. Scenografia: Liviu Popa. Distribuția: Kovács György (Manole Crudu); László Gerő (Vlad); Pásztor János (Toma); Koós Zsófia (Claudia Roxan); Bereczky Iúlia (Aglaiia); Nagy Réka (Cristina); Beness Iloná și Pall Magda (Dada); Szentés Ferenc (Doctorul); Petőffy Gyula și Dehel Gabor (Reporterul).

László Gerő (Vlad), Kovács György (Manole Crudu) și Beness Ilona (Dada Domnica), într-una din ultimele scene ale spectacolului

tic în sensul bun al cuvîntului. Personajul dobîndește aura nobilă a frumuseții omului creator. Manole Crudu și-a redobîndit încrederea în arta umanistă, în capacitatea ei de a bucura și a fericii oamenii. Cu picioarele puternic împlintate în sol, cu expresia purificată de chinul îndoielilor, masivul cioplitor de piatră și frumusețe reprezintă „biruința omului asupra haosului“. Cuvintele lui despre menirea omului pe pămînt, despre relația viață-moarte, redusă la elementara ei ecuație (împăcare prin împlinirea unei vieți creatoare), răsună convingător prin patetismul simplității.

Spectacolul (regia Ráppáport O.) exprimă cu claritate ideile piesei, situînd personajele în relații juste. Cu multă profunzime a fost tratat personajul Vlad; actorul László Gerő dezvăluie, dincolo de aparența declarațiilor cinice și frondei insolente, un strat subtil și valoros, propriu acestui căutător al personalității sale și al drumurilor noi în artă. Semnificativă este, în acest sens, scena dansului „de caracter“, în care interpretul, pornind de la imitarea șarjată a cuplului Cristina-Toma, exprimă, cu o plastică elocventă, zbuciumul, frămîntările tînărului sculptor răvășit de întrebări. În interpretarea actriței Bereczky Júlia, Aglaia capătă un contur inedit prin distincție vicleană și rapacitate disimulată de masca corectitudinii. Absolventa Nagy Réka aduce în scenă prezența Cristinei, stăpînind adecvate mijloace tehnice, componînd cu finețe semitonuri și nuanțe — mai stînsă însă, în raport cu timpuriul meșteșug, se arată vibrația ei interioară, sensibilitatea spontană. Pe Claudia Roxan am fi dorit-o mai aproape de personaj în înfățișarea exterioră și mai puțin melodramatică uneori în desfășurarea sentimentelor. Talentata actriță Koós Zsófia are, neîndoios, capacitatea de a rezolva cu mai multă profunzime acest personaj. Beness Ilona (Dada Domnica) a fost o voită apariție ștearsă, cu caracter episodic, necesar atmosferei dramatice. Cadrul plastic, conceput de arhitectul scenograf Liviu Popa, armonioasă îmbinare de volume și suprafețe, ornată cu motive folclorice stilizate, contribuie la crearea atmosferei specifice casei sculptorului și „funcționează“ bine, integrat în tonalitatea dramatică.

Inscriind *Moartea unui artist* în repertoriul său, Teatrul Maghiar de Stat din Cluj a realizat un spectacol de permanență pe afiș: prin inspirata reprezentare a uneia din cele mai valoroase lucrări originale, prin creația lui Kovács György în rolul principal.